

Ивана М. Николић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за шпански језик и хиспанске књижевности
ORCID 0000-0002-9845-3395

„НЕСТАЛИ СУ НЕОЛОГИЗАМ, АРГЕНТИНСКА ИЗМИШЉОТИНА”: ОКАЗИОНАЛИЗМИ И НЕОЛОГИЗМИ — ОЖИЉЦИ ДРУШТВЕНИХ ПРЕВИРАЊ²А

Језик се мења под утицајем културних, друштвених, политичких промена; речи које су коришћене или изостављане подучавају нас унутрашњем уређењу датог доба, дају увид у свет који нас окружује с културног и идеолошког становишта. У чланку, с једне стране, представљамо неколико ауторских неологизама аргентинског стрип-писца Хектора Германа Естерхелда – уједно продукте његове склоности ка научно-фантастичном жанру, пресликавању изазовног технолошког напретка у свету, и фигуративног представљања репресивних структура тадашњег аргентинског друштва. С друге стране, ван дискурса фикције, творац неологизама Естерхелд живи у доба успона и (рас)пада перонизма, у доба сурове диктатуре у Аргентини, периоду који се убележио и у лексици, творећи неологизме који се односе на политичко-друштвену свакодневицу. Неологизми су семантички и формални, и прикупљени су из два издања Естерхелдовог стрипа *Eternauta* (*Ештернаут*) и биографије *Los Oesterheld* (*Ештерхелдови*, ауторки Фернанде Николини и Алисије Белтрами. Неологизме посматрамо кроз околности њиховог настанка и њихову друштвено-језичку функцију и на њиховом примеру јасно уочавамо како се друштвене кризе и ожиљци претачу у језик и праве себи израз какав дотад није постојао. *Ешернаут* је до сада у Аргентини у сваком добу имао своје читање, постао је икона, као и његов аутор, а будући да се први *Ешернаут* испоставио као тачно пророчанство трагедије која је задесила Аргентину двадесет година

1 ivana.nikolic@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада запослених у настави на акредитованим високошколским установама у 2026. години број: 451-03-34/2026-03/ 200198.).

након његовог објављивања, *ејтернауш* је у сваком добу имао своје друштвено отелотворење.

Кључне речи: неологизам, оказионализам, Хектор Герман Остерхелд, *ејтернауш*.

1. Увод

Године 2008. лист *La Capital* објавио је текст под насловом „*Несћали* су неологизам, аргентинска измишљотина”. Таква изјава бившег обавештајног агента аргентинске полиције представљала је подстицај за овај чланак. Бивши обавештајни агент Едуардо Рамос, коме се у том тренутку судило за злочине против суграђана, изјавио је да су *несћали* неологизам, јер по његовом мишљењу није било несталих, и да су они аргентинска исплатива измишљотина. Таква изјава, сувишно је рећи да је нетачна, подстакла нас је да размотримо настанак, природу и значај неологизама у том конкретном контексту, и навела да прикажемо неологизме у којима су уписана друштвена кретања и преображаји Аргентине шездесетих и седамдесетих година 20. века. *Несћали* су били аргентинска реалност и свакодневица седамдесетих година прошлог века, а тај период је у историји Аргентине обележила фигура чувеног стрип-аутора, којег прати и питање: „А шта после Естерхелда?”

Хектор Герман Остерхелд, за Аргентинце познатији као ХГО, рођен је у Буенос Ајресу 1919. године, од оца немачког и мајке баскијског порекла. Датум његове смрти није познат, јер је *несћао* (*desaparecido*), као још тридесет хиљада ликвидираних током Виделине диктатуре. Највећи број *несћалих* су, после дуготрајних мучења, из авиона бацали у море. А Остерхелд је морао да нестане јер га је цео свет тражио. Чим је војна хунта преузела власт, надахнута нацизмом и франкизмом, показала је велику мржњу према левичарском и прогресивном сектору – међу хиљадама несталих било је на стотине левичарских писаца, песника... Нестао је Хектор, а нестале су и његове четири ћерке, три зета, и два нерођена унучета. Сви су били веома активни у покрету *мониторероса* – главној перонистичкој герилској организацији у Аргентини и извршили су огроман утицај на милитантне структуре свих нивоа.

У каквом је друштвеном контексту настао један од најупечатљивијих неологизама у аргентинској култури?

Ешернаути се појављује у недељнику стрип-часописа *Нулти час* (*Hora Cero Semanal*) током златног доба аргентинског стрипа, отприлике од четрдесетих до краја шездесетих година двадесетог века. Излазио је у наставцима током 105 недеља, а последњи наставак објављен је 9. септембра 1959. И да није изашао у целини, и да је остао само стрип у наставцима, Карлос Триљо (2008) тврди да би опет остао незабораван, и заувек запамћен. Триљо такође наводи да је био револуционаран у свету цртаних авантура, да је увео Буенос Ајрес у научну фантастику и да поседује све одлике једног класика. Након уводног оквира, прве јунаке у стрипу упознајемо током партије карата на тавану куће Хуана Салва — Етернаута. Док четири пријатеља играју „труко”, преко радија сазнају да је Америка извела нуклеарну пробу на Атлантику. Убрзо потом почиње да пада смртоносан, флуоресцентни снег. Умире свако живо биће које снег дотакне. (Помен снега је за Буенос Ајрес сам по себи необичан јер тамо не пада скоро никад.) Пријатељи испрва мисле да је реч о радиоактивности као последици нуклеарне пробе, али касније схватају да није тако. Ускоро постају свесни колико је важно да кућа буде потпуно херметички затворена, како ниједна пахуља не би продрла унутра. То је почетак динамичне приче препуне преокрета и нестварне атмосфере у којој се јунаци срећу с неколико „продужених руку” невидљивог, веома надмоћног непријатеља – с тврдокрилцима, гурбовима, „рукама” и људима-роботима. У предговору стрипа Хектор пише да је прави јунак *Ешернаути* колективни јунак, група људи, да је јунак заправо увек група људи. У првом *Ешернаути*у нема истицања индивидуалног, централног јунака. Ликови *Ешернаути*а крећу се по Буенос Ајресу, по његовим препознатљивим улицама и трговима, усред катастрофе светских размера. У наставку се тај дух наставља, али је много истакнутија фигура Хуана Салва као етернаута.

Посебно је важан историјски контекст у којем је стрип настао и даље се развијао. Војним пучем, између 16. и 23. септембра 1955. године, са власти је свргнут Хуан Перон, реформиста и легално изабрани председник. Римејк *Ешернаути*а Хектор пише 1969, а наставак излази 1976, када је диктатура већ појела њихове животе. Остерхелд се годину дана након објављивања наставака нашао на списку несталих. На основу сведочења сабораца који су били затворени у Везуву, тајном центру за мучење, сазнајемо да је Хектор провео неко време у такозваним „штенарама”, а потом у сали Q, и да су га држали у животу само да би био мамац за своје ћерке. Његова оригинална стрип-прича више није била потресна прича о фаталном снегу и солидарној групи преживелих отпораца, постала је метафора за

све што се дешава у аргентинској свакодневици. Триљо (2008) је назива химном слободи, потреби за борбом против чудовишта и говори да ће свако доба у вртоглавој Аргентини имати своје читање Етернаутових страница. У тренутку када то пише, Триљо види трунку наде, иако је спољни дуг тег који прети да угуши државу, штрајкачи воде своје борбе по граду, а руководиоци приватизованих предузећа одбијају да било шта пусте из својих руку. И Етернаут је још увек тамо, и овде.

Иако је Етернаут настао у основи као научно-фантастично штиво, временом почиње да добија идеолошка читања. Нестали ХГО је ожиљак који у историји Аргентине никад неће зацелити, зато га Аргентинци увек изнова траже. Већина улица, делова града, стадиона, школа, који и данас постоје и на којима су се одигравале битке и важна дешавања у стрипу, ожиљци су у географији Буенос Ајреса – тачке су на којима је извршена диктаторска репресија. Његов *етернаут* је свеприсутна фигура, реч-сведок и реч-симбол која стално подсећа на дубљу рану.

2. Лексичке промене – лексичка и семантичка неологија

Лексика је врло осетљив показатељ културе људи, још је Сапир наводио. Сосир такође истиче да се језик мења у односу с реалношћу, а саме речи често су темељи одређених верских или политичких идеологија – демократија развија своје термине, фашизам своје, итд. Како наводи Маторе (1953: 23, 43), речи су друштвена чињеница, слика стања у друштву, и он уводи појмове *реч-сведок*, за речи које симболишу промене у економској, социјалној или политичкој структури неког друштва, и *кључне речи*, за речи које су привилеговане у неком друштву у одређеном историјском тренутку или су пак битно обележје датог доба или друштвене појаве. Стога је историја речи, с културног и идеолошког становишта, вероватно најбољи извор за проучавање света који нас окружује и његову реконструкцију (Ролфс 1974: 26). Културно насиље видљиво је у језику, диктатори долазе на власт и задржавају је користећи нерационалну моћ речи (Гвардини 1981: 223). Друштвена структура је уско повезана са семантичким променама, језичке промене су одређене социолошким факторима, а друштвене и политичке револуције често доносе и корените лингвистичке револуције, превасходно у домену речника (Косерју 1986: 72). Сви језички подсистеми су подложни променама, док је лексика део језика који доживљава најбржи развој јер је у сталној вези с ванлингвистичким светом. Лексички ниво представља један од најотворенијих и најдинамичнијих

језичких система – слој који је тесно повезан са ванјезичком стварношћу и друштвеним збивањима. Лексичка промена је приметна у два процеса: неологији, тј. настанку језичких јединица, и њиховом нестанку. У оквиру тог слоја новотворенице, тј. неологизми, непосредно прате темпо промена технолошких, економских, политичких и историјских околности. Иако сам назив указује на лексеме које су временски условљене, пошто се ради о „новим речима”, неологизам се не мора посматрати искључиво у временском смислу. Он често одражава однос према творбеном систему, открива специфичну комуникативну потребу или стилску намеру творца – било познатог или анонимног – а понекад обједињује оба аспекта. По Отаоли (2004: 60), лексичке промене могу бити индивидуалне, свесне креације, насупрот колективном, несвесном стварању речи, и најнепосредније су везане за историју и друштво. Узроци лексичко-семантичких промена најчешће су промене у друштвеној структури, технолошке или научне иновације, утицај страног језика у контакту два језика, утицај моде и престижа, и психолошки узроци. Гереро Рамос (1995: 11) такође подсећа на један од принципа настанка нове речи: кад језик има потребу за неком речју, он се прилагоди или прилагоди дату реч.

У контексту који проучавамо језик се прилагодио стварањем неологизама и осликава две ситуације – ауторску намеру и друштвено-политичке околности. Стога неологизми могу бити денотативни или деноминативни, и конотативни или стилистички. Деноминативни настају услед потребе језичке заједнице да изрази неко ново искуство, да означи нову стварност, предмет или идеју, одговор су на неку практичну потребу; док стилистички неологизми настају као резултат лудичке, естетске, емфатичке или експресивне потребе и циљ им је стилске природе (Мендес Сантос 2011: 33; Мухвић-Димановски 2005: 6–7). Стилистички неологизми су израз стила једног писца и зато су они ауторски неологизми, хапакси или окационализми (Мухвић-Димановски 2005: 6–7). Са становишта форме, неологизми су формални и семантички. Формални неологизми даље се деле на творенице *ex nihilo* (ређе су и при њиховом стварању мотивација постоји само за њиховог творца), творенице на основу комбинације постојећих лексичких елемената (творенице настале префиксацијом, суфиксацијом и композицијом), на остале поступке (неологизме настале акронимијом и оне настале од сигли), и на позајмљенице. Семантичка неологија подразумева стварање сложених лексија, промену врсте речи и

нову реч насталу метафоризацијом. Најчешћа група семантичких неологизама су они у којима постојећи облик добија ново значење.

Већина речи које смо издвојили за анализу представља okazjiонализме, док као неологизам уочавамо две – *етернаути* и *хобисти*. Појам okazjiонализам најчешће означава реч својствену само једном писцу, која има посебну функцију, пролазног је карактера и код неких аутора изједначена је с индивидуализмима, индивидуалном или нераспрострањеном лексиком (Радовић-Тешић 2008: 363–365). Okazиюнализам који „премо-сти” првобитну намену и добије ширу распрострањеност постаје неологизам. Најчешће семантички неологизми с много мање проблема, или без икаквих проблема, излазе из домена индивидуалне лексике и постају део опште лексике.

3. *Кашеџорије неологизама и okazjiонализама у Етернауту и Естерхелдовима, њихов настанак и функција*

Детекција и екстракција неологизама извршена је мануелним путем, на основу лексикографског критеријума. Циљ детекције није био квантитативне природе и могуће је да нису идентификовани сви неологизми. Ексерципирани кандидате за неологизме проверили смо у Речнику Шпанске краљевске академије, у речницима неологизама, као и корпусима шпанског језика КРЕА и КОРДЕ. Имајући у виду да дискурс припада шпанском језику с подручја Латинске Америке, провера је проширена и на два речника американизма³. Неологизмима сматрамо речи из корпуса за које смо утврдили да се не појављују у претходно наведеном референтном корпусу, и оне чине корпус истраживања. Потпуно нове речи било је лакше уочити јер одударају од постојећих модела у језику, док је увек већи проблем идентификовати неологизме који су рециклирани облици (како их назива Мухвић-Димановски 2005: 118), односно семантички неологизми – познате речи које добијају ново значење. Циљ истраживања није био уочавање најновијих неолошких тенденција, већ уочавање специфичног језичког израза током конкретних друштвених превирања, и специфичног ауторског израза делом као продукта тих превирања.

Неологизми измичу постојећим правилима, те је тако и у овом аспекту. Корпус се не може назвати репрезентативним у традиционалном смислу јер се репрезентативност корпуса обично доводи у везу с његовом

3 <https://xn--diccionariovariantespaol-4rc.org/glosario/a>; <https://www.asale.org/damer/>

величином – што је обимнији, то је репрезентативнији. Ипак, за потребе овог конкретног случаја сматрамо да је корпус довољно репрезентативан, и поред малог броја јединица, а свакако има мишљења да је довољно да корпус буде репрезентативан у оквиру оног сегмента језика који је предмет конкретног истраживања (Утвић 2013: 23). Корпус је претражив и обухвата три текста у ПДФ формату: стрип *Етернаути* из 1959. године, наставак из 1976, и романсирану биографију *Естерхелдови* из 2016. године. Представља једнојезични, писан, статички корпус, јер је настао ради специфичног лингвистичког истраживања и не повећава број својих јединица (наведени термини по Утвић 2013: 25, 30).

Од укупно 23 неологизма подробније анализирамо најзначајније представнике формалних и семантичких неологизама. Из два издања *Етернаути* потичу неологизми који су стилистичке и денотативне природе, док из биографије Естерхелдових ексцерпирамо само денотативне неологизме. Од формалних неологизама у корпусу се појављују:

- коренски, *ex nihilo* неологизми: *el gurb, el zarpo*;
- неологизми настали префиксацијом: *el superhornero, el supermano*;
- неологизми настали суфиксацијом (глаголска суфиксација, именичка и придевска): *el eternauta, el engrillamiento, el hobbyista*;
- неологизми које чини лексикализована синтаксичка структура (*sintagmación*): *bajar línea*;
- неологизми настали композицијом или слагањем (у нашем случају именица+именица, именица+придев, именица+заменица, „учено слагање” или „учена” композиција, настала на основама латинских и грчких речи или у комбинацији са домаћим основама): *el hombre-robot, el mano-ello, las manos-garras, los ojos-abismo, las pupilas-abismo, el cronomaster, el motovolante*;
- неологизми настали променом врсте речи без модификације лексичке основе (*conversión sintáctica*): *un ello*.

Од семантичких неологизама појављују се:

- неологизми настали ширењем значења путем метафоричних и других процеса: *los desaparecidos, los descamisados, las pinzas, el minuto, un Mano, los mefistos, el tabicamiento*.

У категорији формалних неологизама, коренски неологизми из корпуса настали су као елемент научно-фантастичног света у стрипу. Гурбови

и зарпови (*el gurb, el zarpo*), делом ономатопејски мотивисани, представљају непријатеље људи, бића много моћнија и снажнија од њих. Гурбови су огромне животиње које личе на диносаурусе, док су зарпови људи који су мутирали због радијације, налик су пећинским људима натприродне снаге. И једни и други су слуге, видљиви спроводиоци невидљиве ванземаљске силе која уништава Земљу и све на њој. Лексема *el gurb* је творевина *ex nihilo*, док *el zarpo* можемо довести у везу с глаголом *zarpar* који значи „дићи сидро”, али у Аргентини значи „бити одважан, усудити се”.

Неологизми настали префиксацијом су *superhornero* и *supermano* и означавају мутиран, унапређен облик птице налик дрозду, и унапређен облик једне врсте тлачитеља људи под називом *mano*.

Из групе неологизама насталих суфиксацијом издвајамо лексему *eternauta*. Пол Херман (1891: 66–67) нам скреће пажњу да је околинално значење, насупрот уобичајеном, богатије садржајем, конкретније, и обично подразумева више ограничења у свом ширењу. Међутим, пример речи *етернаут* (шп. *eternauta*) један је од случајева када се околиналizam довољно проширио у језичкој заједници да је изгубио статус неолошке јединице, добио свој деривирани облик *eternautismo*, и у извесној мери постао део опште лексике у Аргентини. Важан чинилац приликом овог развоја били су друштвена мотивисаност и емотивни набој. На примеру речи *етернаут* примећујемо порозну границу између стилистичких и денотативних неологизама. *Eternauta* (векојловац) настао је да изрази научно-фантастичну компоненту приче, али и због изражавања експресивности. На шпанском је настанак ове лексеме семантички прилично прозиран јер настаје по аналогiji са сличним речима, забележеним у речнику Шпанске краљевске академије: *internauta* – човек који крстари интернетом, *aeronauta* – пилот, човек који управља авионом, *astronauta* – човек који путује кроз свемир. У нашем случају именица је изведена из придева *eterno* (вечит). Етернаута нема међу познатим речима јер је он човек који путује кроз време, кроз вечност, векопловац или ходочасник векова, како га још називају. Етернаут ванземаљским бродом путује кроз свемир и време, у потрази за својом изгубљеном породицом, и уморан од путовања, спушта се на Земљу, у кабинет стрипописца, и приповеда му шта је све довело до тог тренутка. Овај околиналizam који је настао као фантастичан елемент у функцији грађења фантастичног света у стрипу, услед политичких и друштвених кретања у Аргентини, постаје стилистички неологизам – постаје реч-симбол отпора, колективног јунака, реч

која код примаоца поруке изазива реакцију, осећање, привлачи пажњу, уноси одређену идеју. У овом случају испуњава функцију карактеризације лика, простора и ситуације, а налази се на маркираном месту у делу – у самом наслову, и као назив протагонисте Хуана Салва.

Лексема *hobbyista* занимљива је јер настаје као изведеница из англицизма који је преузет у неизмењеном облику и суфикса *-ista*, који означава поборника или присталицу појма из основе. Можемо је посматрати и као морфолошки адаптирану позајмљеницу, а представља неологизам јер је у широј употреби у шпанском језику. Поред творбеног аспекта, за ову лексему је важнија културолошка референца коју нам открива – Хуан Салво и његови пријатељи су, као и већина просечних Аргентинаца, били својеврсни технофили и на тавану Хуанове куће направили врхунски опремљену радионицу за своје хобије, превасходно електронику. Овај неологизам доприноси локалном, топлом тону приче насупрот научно-фантастичном аспекту поробљавања Буенос Ајреса.

Окационализам *engrillamiento* деноминативан је, појављује се у биографији породице Естерхелд, и настаје као резултат друштвене потребе да се именују поступци свеобухватне тортуре у центрима за мучење и ван њих. *Engrillamiento* је именица, изведена је из глагола *engrillar* који значи „оковати, подредити, заробити, поробити”. Термин је настао да опише поступке примењиване у центрима за мучење: елиминацију сваке врсте комуникације, изоловање затвореника у врло малим просторима или „штенарама”, страдања сексуалне природе, и др. (Бомбини, Ди Лорио 2013: 17).

Хијерархијско устројство милитантских структура у Буенос Ајресу и шире условило је појаву неологизма којег чини лексикализована синтаксичка структура *bajar línea*. Од врха милитантске хијерархије, од руководства па кроз ниже нивое организације, ради безбедности сабораца, стизала су упутства редом кроз све структуре. *Bajar línea* (дословно: спуштање линије) представљало је усмеравање, одређивање правца или тенденције деловања или понашања унутар једне организације. У овом случају је реч о организацији монтонероса и њој сродним.

Неологизама насталих композицијом или слагањем има неколико, сви потичу из различитих издања Етернаута, и већина их преноси карактеристике натприродних бића или предмета који тлаче становнике Буенос Ајреса. *El hombre-robot, el mano-ello, las manos-garras, los ojos-abismo, las pupilas-abismo, el cronomaster, el motovolante* прилично су семантички

прозрачни. Представљају људе-роботе, тајанствена бића руке-они, руке-канџе, хрономастера или господара времена, летећи мотор. Једино неологизам *hombre-robot* проналазимо у корпусу, међутим, има само две потврде, те га и даље сматрамо новом речју. Преостала два примера употребава приповедач да опише очи Хуана Салва у римејку стрипа док види даље од очигледне стварности и предосећа дешавања: *los ojos-abismo* су очи-понор(нице), а *las pupilas-abismo* су зенице-понор(нице).

Упечатљив је пример неологизма насталог променом врсте речи без модификације лексичке основе: *un ello* (једно оно). *Ellos* (лична заменица „они”) појављују се у првом Етернауту као невидљиви непријатељи, врховни наручиоци покушаја уништења Земље. У римејку се појављује само један од њих, *ello* (лична заменица „оно”), у поимениченом облику *un ello*. У шпанском језику се може наићи на поименичавање личних заменица, али обично у апстрактном смислу, или уз назнаку да је тада заменица употребљена у филозофском контексту. У овом примеру окационализам је постигнут онеобичењем врсте речи, а израз је непојмљиве сурове силе која нема јасан облик и која се намерачила на становнике некадашњег Буенос Ајреса, и Земље уопште.

У категорији семантичких неологизама издвајају се неологизми настали ширењем значења путем метафоричних и других процеса. *Los desaparecidos, los descamisados, las pinzas, el tabicamiento* и *el minuto* из биографије Естерхелдови, *un Mano* се појављује у првом Етернауту и његовом наставку, док *los mefistos* срећемо у наставку Етернаута из 1976. *Los desaparecidos* су „нестали”, међутим, у конкретном друштвено-историјском контексту који посматрамо овај означитељ шири своје значење на „убијене, мртве”. *Nesthali* су и присутно и одсутно у језику, присутна као реч-сведок, стални подсетник на оне одсутне, на седамдесете године прошлог века у Аргентини. *Los descamisados* су још једна реч-сведок, реч-симбол свог доба. Дословно значи „бескошуљаши”, људи без кошуља, односно, сиромашни људи, људи у ритама. Али потом та лексема почиње да означава перонисте. Кад је Перон једном приликом пуштен из затвора, присталице су га чекале испред, и због врућине сви мушкарци су поскидали кошуље. Тада су их противници назвали бедницима, „бескошуљацима”, а потом су они сами пригрлили тај надимак и тако је дошло до проширења значења истог означитеља. Еву Перон су чак звали „*Evita de los descamisados*”.

Као резултат друштвене потребе и лексички израз борбе против диктатуре настају и okazjiонализми *el minuto*, *el tabicamiento* и *las pinzas*. *Tabicamiento* је именица изведена од глагола *tabicar* који значи „преградити, поставити препреку”. Означитеља проналазимо у дијакхронијском корпусу Корде у два приручника о понашању инсеката. У контексту у којем га анализирамо односи се на људе и проширује своје значење на потискивање, елиминисање идентитета припадника активистичких, и посебно милитантних организација, ради безбедности. Што су мање саборци знали једни о другима, веће су шансе имали да не падну у руке параполицијским снагама и да у случају хапшења не издају друге милитанте. У логорима је *tabicamiento* пак доприносио дехуманизацији и деперсонализацији затвореника. *El minuto* је своје значење „минут, час” проширио на „упутство шта рећи у случају да вас заустави полиција или параполиција и да вам затражи документа”. Могуће је да је настанак овог okazjiонализма мотивисан енглеском речју *minute* (спис, белешка са састанка). *Las pinzas* су „кљешта, пинцета, штипаљка”, а по сличности у значењу добија још једну сему – полицијска заседа или рација. *Los mefistos* (мефисти) настаје на основу метонимијских померања значења – онимизације, епонимизације и деонимизације (Куна, Микић Чолић 2012: 48–49). У овом случају опште, заједничко име настаје од властитог, од Мефиста, ђавола, и представља роботизовано биће које мучи људе и настоји да их сатре. Путем метонимијског процеса, лична имена појединих ликова постају синоним за особине тих ликова које се генерализују у виду друштвених типова (*мефистијоса*) (Куна, Микић Чолић 2012: 48–49).

Реч *Mano* сврстали смо у семантичке неологизме, иако је због промене рода могла бити и синтаксички неологизам. Прво значење лексеме *mano* је „рука”. У стрипу се становници Буенос Ајреса суочавају с надмоћнијим бићима, „Рукама”, који поседују веште руке с десетак прстију (те је метафорична веза јасна), напредну технологију и интелигенцију која им омогућава да у име невидљивог тлачитеља управљају тврдокрилцима, гурбовима и људима-роботима. Уместо у женском роду, реч *mano* се појављује у мушком роду и то је сигнал да добија ново значење – почиње да означава биће које применом силе управља другима. У првом издању Етернаута такво „биће” могу бити Сједињене Америчке Државе које су тада у Естерхелдовим очима предњачиле у развоју технологије.

4. „А шта после Естерхелда?”

Варшалова (2004: 7) наводи да су неологизми као део жаргона одређене групе важан аспект у идентификацији групе и могу бити њено дистинктивно својство, односно појачати припадност групи. Управо такву функцију околионализама (из биографије о Естерхелдовима) примећујемо код лексема *el minuto, las pinzas, bajar linea, tabicamiento и engrillamiento*. На основу сведочанстава из биографије Естерхелдових, увиђамо да су ти неологизми били уобичајени у језику милитаната и представљали део неизвесне свакодневице герилаца *монтионероса*, начин живота милитаната свих структура, а данас сведочанство о том аспект друштвене стварности.

С друге стране, сам Естерхелд је објашњавао да путем научне-фантастике може много тога да се каже, може да се метафоризује, да се поетски алудира на свакодневицу. Управо то је постигао *Етернаутом* и околионализмима у њему. Као критичар капитализма, империјализма и колонијализма, Естерхелд је у Етернауту „прогласио” да моћне и велике државе преговарају о сопственој безбедности док судбину осталих нација запостављају и њихову будућност стављају у руке ванземаљских освајача. Временом се та велика моћна сила, у виду диктатуре, отелотворила на тлу саме Аргентине. Отуд у тексту свеprisутне „руке” (*mano*) и њене сложенице *el mano-ello, las manos-garras*, али и друге марионете, *el gurb, el hombre-robot, el zarpo, el cronomaster*, као оперативне снаге правих нападача. Колективни херој, као нова идеја у дотадашњој авантуристичкој књижевности Аргентине, захтевао је и нови језик – језик Етернаута. Инвазија ванземаљске силе и појава колективног јунака послужили су Естерхелду да се у свом делу поново заложи за идеал уједињене Латинске Америке. Етернаут је човек на „острву”, човек окружен смрћу, важна политичка алегоричка Аргентине, и предвиђа дешавања која ће настати двадесет година касније, кад силе војног окупатора збришу аргентинске институције и слободе.

Одабрани неологизми показују да су семантичко-лексичке иновације важне комуникативне форме, условљене ванјезичким факторима, односом језика и друштва, историјским, политичким и другим разлозима. Речи-сведоци и речи-ожиљци на значајан и трајан начин саопштавају ванјезичку стварност, сведоче о њој и остају и после Естерхелда и Етернаута.

ИЗВОРИ

- Естерхелд, Лопес 1959: Hector German Oesterheld y Solano López, *El Eternauta*. Buenos Aires: Ediciones Récord.
- Естерхелд, Лопес 1976: Hector German Oesterheld y Solano López, *El Eternauta II*. Buenos Aires: Ediciones Récord.
- Белтрами, Николини 2016: Fernanda Nicolini y Alicia Beltrami, *Los Oesterheld*. Buenos Aires: Sudamericana.

ЛИТЕРАТУРА

- Бомбини, Ди Лорио 2013: Gabriel Bombini, Javier Di Iorio, Tortura, u: *Revista Pensamiento Penal*, art.144 ter, 15/11/2013. <<https://www.pensamientopenal.com.ar/cpcomentado/37799-art-144-ter-tortura>>. 22. 7. 2025.
- Божих 2023: Marko Božić, *Priča o jednoj knjizi: Kako je Oesterheldov »Eternaut« uplovio u večnost* <<https://www.telegraf.rs/pop-i-kultura/knjige-stripovi/3641697-ektor-herman-oesterheld-eternaut>>. 20. 3. 2025.
- Гереро Рамос 1995: Gloria Guerrero Ramos, *Neologismos en el español actual*, Madrid: Arco Libros.
- Гвардини 1981: Romano Guardini, *El poder*, Madrid: Ediciones Cristiandad.
- КОРДЕ: Corpus Diacrónico del Español. Real Academia Española. <<https://corpus.rae.es/cordenet.html>>. (приступано више пута)
- Косерју 1986: Eugenio Coseriu, *Introducción a la lingüística*, Madrid, Gredos.
- КРЕА: Corpus de Referencia del Español Actual. Real Academia Española. <<https://corpus.rae.es/creanet.html>>. (приступано више пута)
- Куна, Микић Чолић 2012: B. Kuna, A. Mikić Čolić, Semantička neologija u hrvatskom jeziku (Semantic Neology in the Croatian Language), u: Stjepan Blažetin (ur.), *X međunarodni kroatistički skup. Zbornik radova*, Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, 37–56.
- La Capital 2008: *Los desaparecidos son un neologismo, un invento argentino*. La capital. <<https://www.lacapital.com.ar/politica/los-desaparecidos-son-un-neologismo-un-invento-argentino-n292327.html>>. 12. 3. 2025.
- Луис Верес 2010: Lenguaje y censura literaria y periodística en el Franquismo, u: *Amnis* [En ligne], 9 | 2010, mis en ligne le 30 janvier 2010. <<http://journals.openedition.org/amnis/359> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/amnis.359>>. 21. 3. 2025.
- Матопе 1953: Georges Matore, *La méthode en lexicologie*. Domainedfrançais. Paris: Dider.

- Мендес Сантос 2011: María del Carmen Méndez Santos, *Los neologismos morfológicos del español en el lenguaje en la prensa*, Saarbrücken: Editorial Académica Española.
- Мухвић-Димановски 2005: V. Muhvić-Dimanovski, *Neologizmi. Problemi teorije i primjene*, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, FF pres.
- Отаола Олано 2004: Concepción Otaola Olano, *Lexicología y semántica léxica, Teoría y aplicación a la lengua española*, Madrid: Ediciones Académicas.
- Радовић-Тешић 2008: Milica Radović-Tešić, „Struktura aktuelnih neologizama u srpskom jeziku”, Beograd: *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 37, 1, Beograd: Međunarodni slavistički centar Filološkog fakulteta u Beogradu, 362–369.
- РАЕ: Nueva gramática de la lengua española. <<https://www.rae.es/gram%c3%a1tica/>>. (приступано више пута)
- Ролфс 1974: Gerhard Rohlfs, *Estudios sobre el léxico románico*, Madrid: Gredos.
- Триљо 2008: Carlos Trillo, *El Eternauta, La Obra Maestra*. <<https://luisalberto941.wordpress.com/2008/01/06/el-eternauta-2/>>. 15. 8. 2025.
- Утвић 2013: Miloš Utvić, *Izgradnja referentnog korpusa savremenog srpskog jezika*, doktorska disertacija, Beograd, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Варела Ортера 2018: Varela Ortega, S. *Morfología léxica: la formación de palabras*, <<https://morforetem.wordpress.com/2018/06/25/morfologia-lexica-la-formacion-depalabras-version-corregida-yaumentada>>. 12. 12. 2019.
- Херман 1891: Paul Hermann, *Principles of the History of Language*, London/New York: Longmans, Green and Co.

Ivana M. Nikolić

“THE DISAPPEARED IS A NEOLOGISM, AN ARGENTINIAN FALSEHOOD”: OCCASIONALISMS AND NEOLOGISMS – THE SCARS OF SOCIAL TURMOIL

Summary

Language changes under the influence of cultural, social, and political transformations; the words that are used or omitted reveal the internal structure of a given era and offer a view of the world around us from a cultural and ideological perspective. In this article, on the one hand, we present several neologisms coined by the Argentinian comic book author Héctor Germán Oesterheld – products of his inclination toward the science fiction genre, his reflection on the challenges of global technological progress, and his figurative representation

of the repressive structures of the Argentinian society of his time. On the other hand, beyond the realm of fiction, the author of new words Oesterheld lived through the rise and disintegration of Peronism and the years of Argentina's brutal dictatorship, a period that also left its mark on the lexicon, giving rise to neologisms related to everyday political and social life. Both semantic and formal neologisms were gathered from two editions of the comic *El Eternauta* and from the biography *Los Oesterheld* by Fernanda Nicolini and Alicia Beltrami. We examine these neologisms within the context of their emergence and their sociolinguistic function. Through them, one can clearly perceive how social crises and wounds are translated into language, giving it expressions that did not previously exist. In Argentina, *El Eternauta* has had its own “reading” in every era; it has become an icon, like its author, and *el eternauta* (the eternal wanderer) has in each period had his own social incarnation.

Keywords: neologism, occasionalism, Héctor Germán Oesterheld, *El Eternauta*